

5. Дмитриева А. И., Батлера У. Э. История международного права. Одесса: Феникс, 2013. 574 с.
6. Lawrence J. Flockenzie. Saxony after the Congress of Vienna. *Central European History*. London, 1991. № 24(2-3). S. 268-292.
7. Duchhardt Heinz. Der Wiener Kongress. Verlag C. H. Beck, 2013. 128 p.
8. Wolf D. Gruner Der Wiener Kongress 1814/15. Stuttgart, 2014. 261 p.
9. Дудко І. Д. Віденська система міжнародних відносин з погляду постнаполеонівських і постбіполярних часів. *Вітчизняна війна 1812 року в контексті поступу всесвітньої історії*. К. : Фенікс, 2013. С. 44-56.

УДК: 94(47+57) «1917»

Павло ЩЕРБАНЮК,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир,
науковий керівник: Білобровець О.М., д.іст.н., проф.

АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО РУХУ НА ВОЛИНІ ПІСЛЯ ЛЮТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

***Анотація.** Тези присвячено аналізу функціонування громадських інституцій на теренах Волинського регіону після Лютневої революції 1917 р., що сприятиме встановленню певних аналогій із сучасними подіями. Зроблено акцент на ролі революційних подій як імпульсу до національно-політичного піднесення, що детермінувало активізацію громадського поступу на державному та регіональному рівнях. Сформовано думку про цінність використання локального досвіду для вирішення питань соціально-гуманітарного спрямування в умовах сьогодення.*

***Ключові слова:** Перша світова війна, Лютнева революція, Волинська губернія, доброчинність, громадський рух.*

Події Першої світової війни стали одними із найбільш трагічних катастроф глобального характеру, які були важким випробуванням не тільки для країни, а й для цивільних. Наслідки війни були особливо відчутними на теренах Волинського регіону з огляду на те, що ця територія виступила полем військових подій масштабного виміру, що детермінувало появу соціально-гуманітарних питань, які, зокрема, включали в себе медичну та соціальну допомогу пораненим воїнам, проблему облаштування біженців, допомогу сім'ям мобілізованих вояків та інші. Вирішення цих питань вимагало залучення значних ресурсів з боку держави та громадського сектору.

Аналогічна ситуація відбувається в умовах сьогодення сучасної України, позаяк російсько-українська війна зумовила появу руху волонтерського, благодійницького напрямку, що засвідчує громадянську зрілість і патріотизм більшості українського соціуму. З огляду на це актуальним є вивчення історичного досвіду благодійності Великої війни, оскільки суспільство у той історичний період змушене було займатися вирішенням подібних проблем. Досвід функціонування громадського руху у Волинській губернії після Лютневої революції може бути врахованим для побудови сучасної парадигми громадського благочинного руху на рівні держави та регіонів.

Різні сторони благодійної діяльності та соціальної підтримки особам, які постраждали на території України після Лютневої революції 1917 р., ставали предметом вивчення багатьох вітчизняних науковців сучасності. Зокрема, у загальнодержавному контексті вивчення Волині, що охоплює хронологічні рамки Першої світової війни, відзначається робота О. Реєнта і О. Сердюка [1], збірка історичних нарисів Інституту історії України НАНУ «Велика війна 1914-1918 рр. і Україна» [2], [3]. Науковці Б. Бернадський [4], Г. Бондаренко [5], О. Дем'янюк [6], [7], [8], О. Каліщук [9], Б. Заброварний і О. Михайлюк [10], А. Рацілевич [11] здійснювали наукові розвідки у напрямку дослідження Волинської губернії періоду Великої війни. Певні

питання утворення і функціонування інституцій громадського сектору на Волині в означений період розкрито у дослідженнях О. Білобровець [12], Т. Жванко [13], [14], О. Доніка [15], [16], Н. Загребельної [17], О. Разиграєва [18].

Події Лютневої революції 1917 р. детермінували докорінну зміну історичного шляху етносів, підвладних Російській імперії, для яких після повалення царату відкрилася змога національного і політичного відродження. У таких умовах відбулася значна активізація діяльності громадських організацій у державному та регіональному вимірах. У цьому напрямку не залишався осторонь й Волинський регіон, на землях якого в означений час переважною частиною громадських інституцій, котрі здійснювали діяльність упродовж 1914–1916 рр., було продовжено активне функціонування.

Через невідповідність політичних партій до початку революційних подій провідна діяльність у напрямку формування нових владних органів на місцевому рівні здійснювалась громадськими організаціями. З цього приводу українським дослідником А. Рацілевичем було зазначено, що початок березня 1917 р. в адміністративному центрі Волині ознаменувався засіданням представників громадських формувань Житомира, уже 4 березня 1917 р. було створено комітет громадських організацій. Водночас у м. Луцьк було засновано Раду громадських організацій [11, с.21; 23]. Волинською губернською громадською Радою Житомира 15 квітня 1917 р. була відправлена до Житомирського міського виконавчого Комітету Об'єднаних громадських організацій схема організації Громадських Рад із правилами входження до них «представників окремих громадських організацій», що було схвалено засіданням Губернської Громадської Ради від 5 – 6 квітня 1917 року [19, арк.1].

Беручи до уваги тривалий характер війни, одним із провідних векторів роботи, який об'єднував громадські інституції і допомагав

встановлювати співпрацю між ними, була підтримка біженців, що засвідчує, зокрема, проведення губернської наради 28 вересня 1917 р., яку очолив волинський губернський комісар Тимчасового уряду А. В'язлов (1862–1919), присвяченої питанню надання допомоги біженцям. Головною проблемою, яка потребувала негайного вирішення, було ухвалення кошторису біженецьких формувань на жовтень – грудень 1917 р. [18, с. 127].

Варто зауважити, що після Лютневої революції окремі трансформації у внутрішній побудові, напрямках роботи, кількісному складі формувань відбулися у частині громадських установ. Зокрема, внаслідок революційних подій розпочалася поступова автономізація комітетів Червоного Хреста на теренах України, результатом чого стало створення у квітні 1918 р. Українського товариства Червоного Хреста [20, с. 14].

Після ліквідації самодержавства було продовжено функціонування Всеросійського земського союзу (ВЗС), до складу якого входив Комітет Південно-Західного фронту ВЗС (ПЗФ ВЗС). Важливим є той факт, що у березні 1917 р. кількість формувань зазначеного управління Комітету ПЗФ ВЗС у північній частині Волинського краю суттєво зросла у порівнянні із попередніми роками, їх нараховувалось 51, що включало у тому числі: «6 чайних пунктів для населення, 11 денних дитячих садків, 2 притулки-ясла, 7 продовольчих лавок, 1 стоматологічний кабінет, а також 3 фельдшерські пункти» [18, с. 127].

Волинським Губернським Комітетом Всеросійського Земського Союзу здійснювалась активна діяльність, що засвідчує стаття у місцевому виданні Житомира, у якій міститься звернення до населення щодо зібрання пожертвувань воякам: «Комітет висловлює почуття захоплення, любові і гордості, які відчуває весь російський народ до своєї армії. Для того, щоб втілити ці почуття в речовий знак, Комітет починає збір пожертвувань на «Червоне яєчко» воїнам, відправивши на позиції до свята Пасхи. Громадяни! Жертвуйте гроші, одяг і т. д.» [21, №33, с. 1].

Революційні події 1917 р. призвели до реорганізаційних змін Тетянинського комітету, внаслідок чого він отримав статус Всеросійського комітету надання допомоги постраждалим від воєнних дій (Всеросійський комітет надання допомоги постраждалим від війни), а згодом цю організацію було переформатовано на Волинський губернський відділ Всеросійського комітету надання допомоги постраждалим від воєнних дій, який здійснював координацію повітових структур, що підтверджується словами вітчизняної науковиці Л. Жванко: «З весни 1917 р. розпочався процес реорганізації губернських відділень Тетянинського комітету...замість бюрократів до складу Комітету ввійшли громадські і земські діячі» [13, с. 256]. Упродовж осені 1917 р. Волинським губернським відділом Всеросійського комітету надання допомоги постраждалим від воєнних дій фінансувалось перебування 800 біженців у медичних закладах земського підпорядкування [13, с. 310].

На території Волинського регіону у постреволюційний період продовжив діяльність й Всеросійський союз міст (ВСМ) допомоги хворим та пораненим воїнам. Так, членами Рівненського комітету ВСМ надавалась висока оцінка роботи юридичного відділу зазначеної структури щодо всього періоду функціонування до 1 червня 1917 р. [22, арк.69]. Для забезпечення тісної взаємодії між містами Волинської, Київської, Полтавської, Подільської, Чернігівської губерній восени 1917 р. особливої актуальності набуло питання утворення Крайового союзу ВСМ, мета діяльності якого полягала у вирішенні надзвичайно важливих завдань через інтеграцію всіх міських громад.

Упродовж 1917–1918 рр. на теренах Волинського регіону продовжували діяти підрозділи етнічних громадських організацій, представлені польськими, єврейськими, чеськими. З цього приводу українською дослідницею О. Білобровець було зазначено: «Після зречення царя у березні 1917 року на місцях з'явилися представники Тимчасового уряду, почали формуватися ради об'єднаних громадських організацій і

політичних партій та їх виконавчий комітет. У Житомирі великою мірою вони були сформовані за участю польського населення, яке і раніше було представлено у міській владі. Виникає значна кількість громадських організацій різних політичних і національних спрямувань. Зокрема, були сформовані Польський комісаріат, Житомирський комітет Польського демократичного союзу, низка польських жіночих організацій» [12, с. 103].

Отже, події Лютневої революції 1917 р. і трансформаційні процеси, пов'язані із ними, значно активізували громадський рух на Волині. Нові суспільно-політичні обставини сприяли продовженню функціонування переважної частини всіх благодійних формувань, утворення яких було детерміновано початком Першої світової війни. Серед низки напрямів їх роботи пріоритетним було вирішення питання щодо підтримки біженців. Водночас, ці революційні події стали поштовхом до утворення нових організацій громадського сектору. Особлива активність у цьому напрямі виявлялась етнічними громадськими товариствами.

Список використаних джерел

1. Реєнт, О., Сердюк, О. (2004). Перша світова війна і Україна. К. : Генеза, 480 с.
2. Велика війна 1914 – 1918 рр. і Україна. (2014). У 2-х книгах. Кн.1: Історичні нариси. Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. К.: ТОВ КЛІО, 784 с.
3. Велика війна 1914 – 1918 рр. і Україна. (2015). У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ КЛІО, 800 с.
4. Бернадський, Б. (1998). До питання про стан економіки Волинської губернії в роки Першої світової війни. Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ. Луцьк: Вежа, 3, 49–55.

5.Бондаренко, Г. (2016). Волинь у Першій світовій війні: актуальні питання історії та історіографії. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі. Луцьк, 58, 3–8.

6.Дем'янюк, О. (2011). Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914-1921 роках. Луцьк : Твердиня, 320 с.

7.Дем'янюк, О. (2016). Волинська губернія під час Першої світової війни: вивчаючи історію рідного краю. Педагогічний пошук, 2, 71–76. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_2_23.

8.Дем'янюк, О. (2014). Перша світова війна на Волині: історіографія проблеми. Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події). Зб. м-лів Міжнарод. наук. форуму (м. Львів, 26 – 28 червня 2014 р.). Львів: АСВ, 6–8.

9.Каліщук, О. (2000). Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців на Волині: археографія питання. Науковий вісник ВДУ. Історичні науки, 1, 80–83.

10.Заброварний, Б., Михайлюк, О. (2002). Українське село в роки першої світової війни: навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 148 с.

11.Рацілевич, А. (2010). Організаційне оформлення українського національного руху на Волині (березень – червень 1917 р.). Волинські історичні студії, 4, 20–29.

12.Білобровець, О. (2015). Соціогуманітарний простір поляків Волині у роки Першої світової війни. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія, 20, 99-104. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_ief_2015_20_9

13.Жванко, Л. (2012). Біженці Першої світової війни: український вимір (1914 – 1918 рр.). Харків: Віровець А.П. «Апостроф», 568 с.

14.Жванко, Л. (2014). Біженці Першої світової війни: організація благодійних зборів на українських землях за часів Російської імперії. URL: <http://www.krasnokutsk.org/>

15.Донік, О. (2005). Громадська благодійність в Україні в роки Першої світової війни. Проблеми історії України XIX - початку XX ст. 9, 61–86.

16.Донік, О. (2014). Гуманітарна складова діяльності Всеросійського Союзу міст в роки Першої світової війни. Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. 23, 163–173.

17.Загребельна, Н. (2003). Провідні гуманітарні організації в Україні у період першої світової війни: створення, структура, соціальна база, джерела фінансування. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 6, 255–269.

18.Разиграєв, О. (2018). По обидва боки фронту. Громадські організації на Волині в роки Першої світової війни: 1914 – 1918 рр. Луцьк: Вежа-Друк, 240 с.

19.Держархів Житомирської обл., ф. Р 405, оп.1, спр.6.

20. Грибан, О. (2015). Діяльність Українського товариства Червоного Хреста (20-30-ті роки XX ст.). Київ. С.14.

21.Волынские губернские ведомости, (1917). 21 березня, 1.

22. Держархів Рівненської обл., ф. 548, оп.1, спр.1.